

MONTAIGNE VE PASCAL'IN BİR YANLIŞI

NERMI UYGUR

Antik felsefe metinleri üzerinde toplu çalışmaların bir meyvası.

Sayın hocam:

Walther Kranz'a.

Raimond Sebond'nun Müdafası'mn bir yerinde, insanın düşük durumundan söz açtıktan sonra aşırı iddialarına da geçen Montaigne: "Demokritos'un kitabındaki bu 'şimdi her şeyden bahsedeceğim' va'di de hep aym küstahlıktandır!" der. Elli yıl kadar sonra, en derin düşüncelerinden birinde, bilimlerin araştırma alanlarının genişliği yönünden sonsuzluğu ile, aydınlığa çıkarmaları gereken principium'larını sayıca bitimsizliğini belirten Pascal: "Bilimlerin bu iki sonsuzundan, büyüklük sonsuzu çok daha fazla görülebilir, işte bunun için birkaç kişi her şeyi bildiğini iddiaya kalkışmıştır. Demokritos 'her şeyden bahsetmeğe başlıyorum' derdi" cümlesile — tıpkı Montaigne gibi — Abdera'lı filsofa açıktan açığa böbürlenerek kof bir bilgiç gözü ile bakar.

Gerçekte, Demokritos'a yükletilen bu söze, kendisinden geriye kalan parçaların biçiminde raslamız. Yalnız Cicero, bir sırasında: "Demokritos bir kitabına şöyle başlamaya cesaret edebilmiştir: 'kâinat (bütün) üzerinde şunları söylüyorum'; şu halde her şeyden bahsediyor, zira kâinatın (bütünün) dışında ne bulunabilir?" sözleriyle Demokritos'u över gibidir. Romalı hatipten iki yüzyıl sonra — filsof ve hekim — Sextus Empiricus da Demokritos'un sözünü yunanca olarak

¹ Michel de Montaigne, *Essais*, kitap: II, böl. 23, *Apologie de Raimond Sebond*.

² Blaise Pascal, *Pensées*, nasıl kâğıtlar, sayı 352.

³ M. Tullius Cicero, *Academica priora* II, 23: "Democritus ita est ausus ordiri: 'haec loquor de universis'; nihil excipit de quo non profiteatur, quid enim esse potest extra universa?"

mokritos'u över gibidir. Romalı hatipten iki yüzyıl kadar sonra — filosof ve hekim — Sextus Empiricus da Demokritos'un sözünü yunanca olarak tekrarlar⁴. Bununla beraber — sık sık Antik Çağdan kopup **Denemeler**'de yankılanan seslere kulak verince kolayca farkına varılacağı gibi — Montaigne ve Pascal'm, Sextus Empiricus'tan fazla Cicero'ya dayanmak ihtimali ağır basar.

Fakat, Cicero'nun — bir bakıma — yerinde tefsirine karşılık Montaigne ve Pascal, Demokritos'un sözünü tamamiyle ters yönde geliştirmişlerdir. Aslında Demokritos, çağdaşı her şeyi bilir felsefe tüccarları gibi bir sofist değil, kelimenin en yalınç mânasiye bir filozoftur. Bundan, onu, her şeyi bildiğini sanan bir çılgın yerine koymayıp (tabiat, ahlâk, devlet, sanat, eğitim v.s. gibi) yakından incelediği değişik ana konuların bütünüdür hatırlayarak, Aristoteles ile birlikte, "göründüğüne göre Demokritos her şey üzerinde düşünmüş⁵." diye hüküm vermek gerektir.

Nermin UYGUR

⁴ Sextus Empiricus VII, 265 „λέγω τὰδε περὶ τῶν συναπάντων“

[= Haec loquor de universis - Kâinat (bütün) üzerinde şunları söylüyorum.]

⁵ Aristoteles, De generatione et corruptione (περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς) I : 2 „Δημόκριτος ἔοικε . . . περὶ πάντων φρονεῖσαι . . . “